

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

IMPUTAREA LIBERALITĂȚILOR¹

Prof. univ. dr. *Ioana NICOLAE*

Abstract

The present study aimed to analyze the way in which the liberality imputation operation takes place. The liberality imputation is the operation of framing the value of each liberality in the part of the inheritance with which it must be compared : inheritance reserve or the available quota of the inheritance. We will present the applicable rules depending on the category of beneficiaries of liberality, as well as the exceptions to those rules.

Keywords: *liberality imputation, inheritance reserve, available quota of the inheritance.*

1. Noțiuni introductive

Înainte de a analiza asupra cărei părți din moștenire se impută liberalitățile făcute de defunct, vom face câteva precizări. Atât donațiile, cât și legatele făcute sunt supuse reducțiunii liberalităților excesive, dacă se aducere atingere rezervei succesoriale. În privința donațiilor legiuitorul a prevăzut, în anumite cazuri, obligația de raport, chiar dacă acestea nu aduc atingere rezervei succesoriale a moștenitorilor rezervatari.

Prin imputarea liberalităților înțelegem operațiunea de încadrare a valorii fiecărei liberalități în partea de moștenire cu care trebuie comparată: rezerva succesorală sau coticăta disponibilă². Liberalitățile făcute de defunct se impută așadar asupra coticății disponibile sau asupra rezervei, după distincțiile pe care le vom analiza. În ipoteza în care imputația ar viza partea rezervată a moștenirii,

¹ Prezenta parte reprezintă o dezvoltare și adăugire la materialul publicat anterior în lucrarea intitulată *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.

² G. Boroi, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, Ed. a 7-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2022, p. 674.

aceasta înseamnă că partea disponibilă a moștenirii ar rămâne neatinsă și ar permite menținerea liberalităților făcute de defunct. În schimb, dacă imputația vizează partea disponibilă a moștenirii, aceasta va aduce atingere liberalităților făcute de defunct. În alte cuvinte, imputația este o operațiune prealabilă efectuării reducăunii liberalităților excesive, având ca scop să stabilim dacă liberalitatea făcută de defunct se socotește făcută din rezervă sau din cotitatea disponibilă a moștenirii³.

În analiză vom avea în vedere următoarele reguli:

a) Imputarea se va efectua în ordinea inversă a reducăunii, donațiile având prioritate față de legate

b) Dacă beneficiarul donației sau al legatului nu este moștenitor rezervatar adică persoana gratificată este un terț (donatar sau legatar) sau un moștenitor nerezervatar al defunctului, liberalitatea primită se impută numai asupra cotității disponibile iar dacă liberalitatea primită depășește cotitatea disponibilă, este supusă reducăunii, potrivit art. 1099 alin. (1) C. civ.

În alte cuvinte, dacă cei gratificați sunt terți sau moștenitori nerezervatari, regula este aceea că liberalitățile (donațiile și legatele) se impută asupra cotității disponibile. Dacă prin liberalitățile făcute a fost adusă atingere rezervei successorale, prin depășirea limitelor cotității disponibile, are loc reducăunea liberalităților excesive [art. 1099 alin. (1) C. civ.]. Obligația de a raporta donațiile nu există dacă cei gratificați sunt terți sau moștenitori nerezervatari, această obligație privind exclusiv pe descendenți și pe soțul supraviețuitor care vin în concurs la moștenire (art. 1146 C. civ.).

c) Când cei gratificați sunt moștenitori rezervatari – vom distinge după cum aceștia au renunțat sau nu la moștenirea defunctului și dacă liberalitatea a fost făcută cu scutire de raport sau nu.

Potrivit art. 1121 alin. (1) C. civ., „succesibilul care renunță este considerat că nu a fost niciodată moștenitor”. Renunțarea unui moștenitor rezervatar la moștenirea legală a defunctului are ca efect pierderea inclusiv a dreptului asupra rezervei successorale, având în vedere că aceasta este *pars hereditatis*. Potrivit art. 1102 alin. (1) C. civ., moștenitorul legal gratificat prin testament poate opta diferit cu privire la moștenirea legală și la cea testamentară.

În ipoteza moștenitorului rezervatar gratificat printr-o liberalitate nescutită de raport, care renunță la moștenirea legală, se aplică regula potrivit căreia liberalitățile se impută asupra cotității disponibile, și nu asupra rezervei.

Astfel, liberalitățile se impută asupra cotității disponibile în următoarele situații:

– cel gratificat este terț sau moștenitor legal nerezervatar (ascendent ordinar, colateral privilegiat sau colateral ordinar);

³ J. Kocis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 250.

- cel gratificat este moștenitor rezervatar (descendent, ascendent privilegiat sau soț supraviețuitor) care renunță la moștenirea legală.

Prin excepție de la regulă, prin stipulație expresă în contractul de donație, donatarul poate fi obligat la raportul donației și în cazul în care renunță la moștenire [art. 1147 alin. (2) C. civ.].

În ipoteza în care moștenitorul rezervatar gratificat a acceptat moștenirea, vom distinge după cum liberalitatea este o donație (scutită de raport sau nu) sau un legat:

1. Dacă cel gratificat este moștenitor rezervatar și liberalitatea nu este supusă raportului.

În acest caz, cel gratificat poate fi un moștenitor rezervatar (descendent, ascendent privilegiat sau soț supraviețuitor).

Liberalitatea nu este supusă raportului în următoarele cazuri:

- este vorba despre o donație scutită de raport făcută descendentului sau soțului supraviețuitor care vin în concurs la moștenire;

- donația a fost făcută unor moștenitori rezervatari care nu au obligația de raport (în acest caz donația a fost făcută în favoarea ascendenților privilegiați sau în favoarea soțului supraviețuitor, dar care vine la moștenire în concurs cu alte persoane decât descendenții);

- liberalitatea este un legat.

În acest caz, dacă cel gratificat e moștenitor rezervatar și liberalitatea nu este supusă raportului, potrivit art. 1099 alin. (2) teza I C. civ., aceasta se impută asupra cotității disponibile. Însă, dacă liberalitatea va depăși cotitatea disponibilă, diferența se va imputa asupra cotei de rezervă a celui gratificat. Dacă este depășită și rezerva acestuia, liberalitatea va fi supusă reducțiunii [art. 1099 alin. (2) teza a doua C. civ.]. Astfel, liberalitatea neraportabilă va fi supusă reducțiunii numai dacă aduce atingere rezervei celorlalți moștenitori rezervatari. Astfel, în situația în care cotitatea disponibilă este de 40.000 lei, cota de rezervă a celui gratificat este de 20.000, iar donația a fost de 50.000 lei, aceasta se va imputa mai întâi asupra cotității disponibile, iar diferența de 10.000 lei se va imputa asupra rezervei, gratificatul având dreptul la încă 10.000 de lei din activul net al moștenirii.

În concluzie, dacă cel gratificat este moștenitor rezervatar și liberalitatea nu este raportabilă, ea trebuie să se încadreze în suma dintre cotitatea disponibilă și rezerva cuvenită celui gratificat, fără a aduce atingere rezervei cuvenite celorlalți moștenitori rezervatari.

2. Dacă cel gratificat este moștenitor rezervatar și liberalitatea este supusă raportului (se consideră avans asupra viitoarei părți de moștenire care se cuvine celui gratificat), ceea ce înseamnă că este vorba despre o donație, potrivit art.1099 alin. (3) C. civ.

Astfel, dacă liberalitatea este supusă raportului, aceasta este apreciată a fi avans în contul moștenirii în favoarea moștenitorilor rezervatari, nu o liberalitate definitivă, motiv pentru care aceasta se aduce la masa succesorală pentru a se restabili echilibrul între moștenitorii rezervatari care beneficiază de raport. Liberalitatea supusă raportului este făcută de dispunător fără a dori să-l avantajeze pe moștenitorul rezervatar gratificat, în detrimentul celorlalți moștenitori rezervatari. Așa fiind, regula este că liberalitatea se impută mai întâi asupra rezervei celui gratificat, iar dacă aceasta nu acoperă valoarea liberalității, excedentul se va imputa asupra cotei disponibile. Prin excepție de la această regulă, dacă dispunătorul a stipulat ca excedentul care rezultă din imputarea asupra rezervei gratificatului să fie imputat asupra rezervei globale adică rezerva tuturor moștenitorilor rezervatari care beneficiază de raport, mai puțin rezerva moștenitorului gratificat, numai partea care excede rezervei globale se impută asupra cotei disponibile. În alte cuvinte, dacă s-a stipulat imputarea asupra rezervei globale, doar ceea ce depășește rezerva globală se impută asupra cotei disponibile. Într-o astfel de situație rezerva celorlalți moștenitori rezervatari nu va fi afectată, însă donația raportabilă nu va diminua sau, după caz, epuiza cota disponibilă. Această situație se întâlnește în practică atunci când de cuius dorește să mențină cota disponibilă liberă pentru a face și alte liberalități, astfel încât liberalitatea raportabilă să nu epuizeze sau micșoreze cota disponibilă⁴.

Dacă nu s-a stipulat imputarea asupra rezervei globale, liberalitatea se va imputa asupra rezervei celui gratificat, iar excedentul se imputa asupra cotei disponibile, ceea ce înseamnă că partea de liberalitate care se impută asupra cotei disponibile se va împărți între cel gratificat și moștenitorii rezervatari, potrivit cotelor legale.

Dar, în toate cazurile, dacă se depășește cota disponibilă, liberalitatea va fi supusă reducțiunii.

În concluzie, dacă cel gratificat este moștenitor rezervatar și liberalitatea este supusă raportului, acesta va cumula rezerva cu cota disponibilă, doar dacă vine în concurs cu terți sau cu moștenitori legali nerezervatari. Astfel, în concurs cu terți sau moștenitori nerezervatari, gratificatul moștenitor rezervatar va putea păstra integral liberalitatea dacă aceasta nu depășește ca valoare cumulul dintre rezerva sa și cota disponibilă. Dacă moștenitorul rezervatar gratificat printr-o liberalitate supusă raportului vine în concurs cu moștenitori care beneficiază de raport, cumulul rezervei cu cota disponibilă va opera până la limita cotelor legale. Astfel, dacă gratificatul moștenitor rezervatar a primit o liberalitate de

⁴ G. Boroi, C.A. Angheliescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, Ed. a 7-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2022, p. 674.

30.000 de lei, iar valoarea cotei sale legale este de 20.000 lei, diferența de 10.000 de lei va reveni celorlalți moștenitori care beneficiază de raport.

Dacă liberalitatea este un legat, acesta se impută în toate situațiile asupra cotității disponibile.

d) În ipoteza în care există mai multe liberalități, imputarea se face potrivit regulilor cuprinse în art. 1099 alin. (1)-(3) C. civ., ținându-se seama și de ordinea redușunii liberalitășilor excesive [art. 1099 alin. (4) C. civ.]. Astfel, dacă defunctul a lăsat un activ brut în valoare de 350.000 de lei, un pasiv de 50.000 de lei, a făcut anterior căsătoriei (însă nu în vederea căsătoriei) o donație soșului supravieșuitoar în valoare de 100.000 lei, apoi i-a donat fiului său 200.000 de lei (fără scutire de raport) și ulterior i-a donat fiicei 150.000 de lei (cu scutire de raport), iar în testament a instituit-o pe sora sa legatară cu titlu particular, acesta urmând a beneficia de o garsonieră în valoare de 200.000 de lei:

- masa de calcul va fi de 900.000 lei [(activul brut-pasivul) +liberalitășile], iar cotitatea disponibilă de 450.000 lei;

- rezerva soșului supravieșuitoar este de 1/8 (112.500 de lei), iar donația primită neraportabilă, astfel că donația se va imputa asupra cotității disponibile;

- rezerva fiului fiind de 3/16 (168.750 de lei), iar donația primită raportabilă, donația se va imputa asupra rezervei sale, pe care o epuizează, iar restul de 31.250 de lei asupra cotității disponibile;

- rezerva fiicei este de 3/16 (168.750 de lei), iar donația primită neraportabilă, astfel că donația se va imputa asupra cotității disponibile;

- restul de cotitate disponibilă rămasă (168.750 de lei) va reveni legatariei, iar legatul acesteia se va reduce de la 200.000 de lei la suma de 168.750 de lei;

- întrucât donația făcută fiului este raportabilă, partea care s-a imputat asupra cotității disponibile (31.250 de lei) nu va fi păstrată în întregime de fiu, ci se va împărși între copiii defunctului și soșul supravieșuitoar, potrivit cotelor legale ale acestora: 1/4 soșului supravieșuitoar (7812.50 de lei) și câte 3/8 fiecărui copil (11718.75 de lei).

2. Concluzii

Prezentul studiu a analizat modalitatea în care are loc imputarea liberalitășilor. Prin imputarea liberalitășilor înțelegem operașiunea de încadrare a valorii fiecărui liberalităș în partea de moștenire cu care trebuie comparată: rezerva succesorală sau cotitatea disponibilă. Am prezentat regulile aplicabile în funcție de categoria beneficiarilor liberalitășilor (moștenitori rezervatari, moștenitori nerezervatari, legatari sau donatari), precum și excepțiile de la regulile respective.

Bibliografie:

1. Nicolae I., *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016;
2. Boroi G., Anghelescu C.A., Nicolae I., *Fișe de drept civil*, Ed. a 7-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2022;
3. Kocis J., Vasilescu P., *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016;
4. Bacaci Al., Comăniță Gh., *Drept civil. Succesiunile*, Editura Universul Juridic, București, 2013.